

11.11.2024

Eduskunnan valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto

Oikeusministeriön lausunto hallituksen esityksestä (HE 109/2024 vp) valtion talousarvioksi vuodelle 2025

Vankilaverkoston ja vankipaikkojen riittävyys sekä toimet tilanteen parantamiseksi

Suomen vankilat ovat täynnä Vankipaikkoja on tällä hetkellä yhteensä 2975, suljetuissa vankiloissa 1991 ja avovankiloissa 984 paikkaa. Lokakuussa 2024 suljettujen vankiloiden vankipaikkojen käyttöaste oli 108 prosenttia.

Rikosseuraamuslaitos ennakoii vankimäärän edelleen kasvavan lähivuosina noin 250 vangilla, vaikka lainsäädäntöön ei tehtäisi uusia vankimäärää lisääviä kiristyskiä. Vuonna 2028 vankiloissa arvioidaan siksiksi olevan nykyisenkin lainsäädännön perusteella keskimäärin päivittäin 3550 vankia (v. 2024 noin 3300). Tilanteeseen vaikuttavat mm. seksuaalirikoslainsäädäntöön viime hallituskaudella tehty uudistukset (voimaantulo 1.1.2023) ja tutkintavankeuslainsäädännön vuoden 2018 uudistus. Vankiluku on kasvanut osin ennakoitua nopeammin. Kasvu johtuu osin tutkintavankien määrän kasvusta, mutta suuremmassa määrin siitä, että vankeustuomiot ovat pidentyneet.

Tällä hetkellä on rakenteilla lisärakennus Vantaan vankilan yhteyteen ja uudet suljetut vankilat Vaalaa ja Ouluun. Nämä lisäävät vankipaikkoja yhteensä 200 paikalla vuoteen 2026 mennessä ja niillä puretaan tämänhetkistä yliasutusta. Uusien vankiloiden kapasiteetti ei kuitenkaan riitä. Vankien päivittäinen määrä myös vaihtelee voimakkaasti johtuen erityisesti tutkinta- ja sakkovangeista.

Hallitusohjelman mukaisten rangaistusten kiristysten toteuttaminen lisää vankimäärää. Esimerkiksi aserikoslainsäädännön ankaroittaminen merkitsee arviolta mahdollisesti jopa 200 vangin lisäystä. Hallituksen talouspoliittinen ministerivaliokunta puolsi 22.10.2024 aserikoslainsäädännön kokonais-

Postiosoite
Postadress

Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress

Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon

0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax

09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet

kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

uudistuksen toteuttamista ja esitetyn rahoitustarpeen kattamista. Rahoitusta tarvitaan uusien vankipaikkojen rakentamiseen ja saatu sitoutuminen aserikoslainsäädännön lisävankivankipaikkojen rakentamisen rahoitukseen on tärkeää.

Oikeusministeriö on perustamassa työryhmän arvioimaan lyhyen ja pitkän aikavälin vankipaikkatarpeita. Työryhmän tehtävänä on edistää vankilaverkoston kehittämistä koskevien hallitusohjelmakirjausten toimeenpanoa. Tarkoituksena on arvioida viime vuosien vankimäärän kehitystä ja syitä siihen. Lisäksi selvitetään muita keinoja vaikuttaa vankimäärään. Työn pohjalta ministeriössä jatketaan myös vankilaverkoston jatkokehittämistarpeiden arviointia. Valmistelua uusien vankipaikkojen rakentamiseksi tehdään yhdessä oikeusministeriön, Rikosseuraamuslaitoksen ja Senaatti-Kiinteistöjen kanssa.

Vankeuden aikaisen päihdekuntoutuksen resurssit ja tilannekuva

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelman mukaisesti päihteiden salakuljettamista ja käyttöä vankiloissa tulee ehkäistä ja nykyisiä resursseja kohdistaa päihderiippuvuudesta toipumiseen tähtäävään päihdehoitoon. Vankilaturvallisuuden parantaminen on hallitusohjelman tavoitteena. Vankiloiden ajantasaiset turvatekniset järjestelmät ovat välttämättömiä henkilökunnan ja vankien turvallisuuden varmistamiseksi. Keskeisiä turvatekniikkahankintoja ovat mm. etälamauttimet sekä videovalvonta- ja kehä-/aluevalvontajärjestelmien uusiminen ja päivittäminen drone-havainnointijärjestelmillä. Turvatekniikan uudistaminen osaltaan ehkäisee myös päihteiden käyttöä vankiloissa. Vuodelle 2025 turvatekniikan uudistamiseen esitetään lisäystä 6,45 milj. euroa. Tarkoituksena on, että myös jatkovuosille varataan lisärahoitusta.

Lisäksi hoito- ja kuntoutusohjelmien vaikuttavuutta tulee seurata. Rangaistusta suorittavien kuntoutumisella ja rikosten uusimisen vähentymisellä on myönteisiä sosiaalisia ja taloudellisia vaikutuksia niin yksilöiden kuin yhteiskunnankin kannalta.

Päihdekuntoutuksen tärkeys on tunnistettu ja kuntoutusta tehdään resurssien puitteissa. Koska vankimäärä on kasvanut ennakoitua enemmän, ei päihdekuntoutusta pystytä järjestämään samassa määrin kuin aikaisemmin. Tällä hetkellä laitosten välillä on suuria eroja päihdekuntoutuksen järjestämisessä. Sakko- ja lyhytaikaisvankeja on saatu hyvin sijoitettua ulkopuoliseen päihdekuntoutukseen. Rikosseuraamuslaitos on määrittelemässä yhdessä THL:n Vankiterveydenhuollon yksikön kanssa päihdetyön lyhyen ja pitkántähtäimen kehittämiskohteita.

Eduskunnan vuodelle 2024 osoittamalla 0,5 milj. euron kertaluonteisella rahoituksella on kyetty hie-
man lisäämään sakkovankien päihdekuntoutusta.

Risen ja hyvinvointialueiden yhteistyön toimivuudesta vankilasta vapautumisen yhteydessä

Rikosseuraamusasiakkailta korostuvat päihde- ja mielenterveysongelmat, kriisi- ja traumatausta, somaattinen sairastavuus, asunnottomuus, alhainen koulutustaso ja työllistyvyys sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve. Heidän fyysinen terveytensä ja työkykynsä ovat ikäryhmään nähden heikolla tasolla. Erilaiset mielenterveysongelmat ovat muuta väestöä selvästi yleisempiä. Asiakkaat tarvitsevat paljon tukea elämänhallinnan parantamiseksi ja rikosten uusimisen ehkäisemiseksi. Rikosseuraamusasiakkaille järjestetään monipuolista kuntoutus-, työ- ja koulutustoimintaa, jossa Rikosseuraamuslaitos oman toimintansa ohella tukeutuu kuntien, hyvinvointialueiden ja valtion yleisiin palveluihin. Rikosseuraamuslaitoksen kuntouttavien toimintojen tulisi rakentua hoitojatkumoiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden sekä muiden yhteiskunnan palveluiden kanssa. Tukea ja palveluita tarvitaan ennen rangaistusaikaa ja sen jälkeen.

Oikeusministeriössä on laadittu suositukset viranomaisten saumattomalle yhteistyölle rikostaustaisten yhteiskuntaan kiinnittymisessä (OM julkaisuja 2021:3). Tällä hetkellä Rikosseuraamuslaitos sopii yhteistyöstä erikseen jokaisen hyvinvointialueen kanssa.

Hyvinvointialueyhteistyön edistämiseksi on määritelty yhtenäinen palvelujatkumoiden yhteistyömalli, joka tukee paikallistasolla rikosseuraamuskeskusten ja hyvinvointialueiden yhteistyötä. Tavoitteena on saumattomien ja kustannusvaikuttavien palveluketjujen rakentuminen hyvinvointialueiden, Rikosseuraamuslaitoksen ja THL:n Vankiterveydenhuollon yksikön välillä. Yhteistyön tärkeys korostuu erityisesti siinä vaiheessa, kun tuomitun seuraamusaikaa valmistellaan tai viimeistään seuraamuksen täytäntöönpanon alkaessa. Tällöin seuraamusaikaa kyetään parhaiten hyödyntämään kuntouttavien palveluiden, palvelujatkumoiden sekä uusintarikollisuuteen vaikuttavien toimien valmistelussa.

Rikosseuraamuslaitoksen ja hyvinvointialueiden yhteistyössä korostuu THL:n Vankiterveydenhuollon yksikön mukana olemisen tärkeys. Vankiterveydenhuolto on osallistunut varsin hyvin hyvinvointialueiden kanssa käytäviin neuvotteluihin.

Yhteistyöstä sopimisessa ollaan eri vaiheissa eri hyvinvointialueiden kanssa. Myös palvelujen saatavuudessa erityisesti päihde- ja mielenterveyspalveluiden sekä työikäisten sosiaalipalveluiden osalta on eroja hyvinvointialueiden välillä. Sujuvien prosessien, vankien palvelutarpeita vastaavien palvelujen saatavuuden ja yhteistyön toteutumisen osalta on tarpeen tehdä aktiivista työtä hyvinvointialueiden suuntaan.

Yhteistyön riskinä ovat sekä Rikosseuraamuslaitoksen että hyvinvointialueiden taloudentila ja säästöpainheet. Sidosryhmäyhteistyön karsiminen hankaloittaisi vankilasta vapautuvien vankien palveluiden jatkuvuuden turvaamista. Myös erot palveluiden saatavuudessa hyvinvointialueiden kesken asettavat omat haasteensa.

Hallinnonalan kipupisteet talousarvioesityksessä

Edellä käsitellyn Rikosseuraamuslaitoksen lisäksi, Tietosuojavaltuutetun resurssitilanne on vaikea, koska valtuutetun valvontatehtävät ovat merkittävästi lisääntyneet ja lisääntyvät edelleen, erityisesti EU:n lainsäädäntöön liittyen (mm. digimarkkinasäädös DMA, single digital gateway, tekoälysäädös, datanhallinta-asetus DGA, datasäädös DA, NS2-direktiivi sekä European Health data Space EHDS). Suomen tavoitteena on tuottaa kasvua datataloudesta ja digitalisaatiosta. Kasvutavoitteen toteutumisen edellytyksenä on tietosuojaja sen varmistaminen. Hallitusohjelman datatalouden ja digitaalisuuden edelläkävijätavoitteen toteutuminen vaatii osaltaan tietosuojavaltuutetun resurssien varmistamista. Tietosuojaja on jokaisen perustavanlaatuinen oikeus, jonka päälle toimivaa yhteiskuntaa ja datataloutta voidaan rakentaa. Tietosuojavaltuutetun vireille saatettujen määrä on kasvanut lähes parilla tuhannella viime vuosina ja käsittelyssä on huomattava määrä vanhoja vireillä olevia asioita. Tietosuojavaltuutetun valvontatehtävien määrän ennakoidaan pysyvän merkittävänä myös jatkossa ja valvonnalla pyritään estämään merkittäviä yhteiskunnallisia tietosuojan loukkauksia. Huoli tietosuojavaltuutetun resurssien riittävydestä on vahvasti tiedostettu ja oikeusministeriössä tehdään vuonna 2024 tehostetusti resurssien ja tehtävien tarkastelua yhdessä viraston kanssa. Tarkoituksena on, että resursseja tullaan käsittelemään seuraavissa kehys- ja talousarvioneuvotteluissa.

Talousarvioesitystä täydentävän esityksen ennakointi hallinnonallanne osalta

Oikeusministeriön valtionvarainministeriölle toimittama talousarvioesitystä täydentävä ehdotus sisälsi lähinnä ehdotukset arviomäärärahojen menoarvioiden korottamisesta, kuten Vaalimenojen (25.50.20) ja eräiden valtion maksamien korvausten (25.01.51) tasomuutoksesta johtuen Psykoterapiakeskus Vastaamo-rikosasiassa sekä lähisuhdeväkivallan sovittelusta luopumiseen (HE 130/2024 vp.) liittyviä määrärahatarkistuksia. Ehdotukset pohjautuvat vuoden 2024 kolmannessa lisätalousarvioesityksessä oikeusministeriön pääluokkaan esitettyihin muutoksiin.

Lisätiedot:

Budjettineuvos Niina Puolusmäki p. 02951 50103, (etunimi.sukunimi@gov.fi)

